

Az önző géntől az ateizmusig – Richard Dawkins munkássága

E havi hírlevelünk fő témája a memetika megalkotója, leghűségesebb lovagja, és az utóbbi időben a „mém-Isten” elleni harc vezetője Richard Dawkins és az ő munkássága. Szeretnénk röviden bemutatni műveit, gondolatait, világnézetét, természetesen sok-sok ajánlott olvasmánnyal (linkkel) kiegészítve.

Az egész történet 1974-ben kezdődött, amikor megjelent Az önző gén című könyve, melynek alapgondolata a legenda szerint egy áramszünet következménye. Dawkins elméletének újdonsága, hogy a szelekció alapegysége nem a faj, nem is a csoport, de nem is az egyén. Az alapegység a gén, az öröklődés egysége. Így az ember (természetesen az állatok és növények is) tulajdonképpen egyfajta túlélőgép, a génkomplexek túlélőgépei. A gének legfontosabb tulajdonságának azt tekinti, hogy képesek önmagukat másolni, méghozzá a lehető legnagyobb stabilitással. Természetesen azok a replikátorok (másológépek) maradnak fenn, azoknak kedvez a természetes szelekció, melyek túlélőgépeket építettek maguknak. Ennek egyik legkifinomultabb változata az ember. Mivel a gének egyetlen célja az életben maradás, így legfontosabb jellemzőjük a könyörtelen önzés lesz, a túlélőgépeik viselkedése is ennek megfelelően programozott.

Az önző gén könyv utolsó fejezete azonban felvet egy izgalmas kérdést, miszerint a nyelv és kultúra révén a természetben különleges helyet elfoglaló ember egy új replikátor hordozója lesz. Ennek a kulturális génnek adja Dawkins a mém nevet, a mimézis, azaz utánzás szó alapján. További műveiben azonban felveti a mémelmélet egyik gyenge pontját is, ugyanis három jellemzővel írja le a sikeres replikátort: másolási megbízhatóság, termékenység, hosszú élettartam. A gének ezt tökéletesen teljesítik, a mémeknél azonban ez már problematikusabb.

Az önző gén azóta klasszikussá vált, nemcsak a tudósok, hanem a tudomány iránt érdeklődő köznép körében is. Mi sem mutatja ezt jobban, minthogy Nagy-Britanniában beválasztották minden idők legjobb könyveinek nivós listájára, amin mindössze két tudományos könyv szerepel. A hódító gén című könyve hasonló sikereket ért el, abban bővebben fejti ki teóriáját, szélesebb perspektívából nézve Az önző génben leírtakat.

Szintén az emberi létezés eredetéről és kérdéseiről írta A vak órásmester című könyvét. Dawkins ebben a művében kifejti, hogy létünk végső magyarázata nem lehet a véletlen, hanem – egy hű evolucionistához híven - csakis a fokozatos természetes szelekció. Véleménye szerint nincs „vak égi órásmester”, aki kreálhatja világunkat. Bár életünk lényege legnagyobbbrészt óriási statisztikai valószínűtlenség, meg kell tudnunk magyarázni a véletleneket, a csodáknak hitt jelenségeket és megoldást találni életünk komplexitásának rejtélyére. A vak órásmester ezt a megoldást felvázolja.

A Folyam az Édenkertből című művében ezúttal a génkutatás eredményeire támaszkodva mutatja be az élet keletkezését. Ebből a perspektívából nézve az élet digitális információk halmaza, és az ember pedig „programozott túlélőgép” – ezt a kifejezést már korábbi művében is használta az emberre. Az evolúció történetén végighaladva ad választ számos egyéb, az élet eredetére vonatkozó elképzeléseit.

A Szivárványbontás című Dawkins-mű pedig egy igen érdekes hasonlattal él, mármint a címét tekintve. Mégpedig abban az értelemben, hogy vajon Newton megfosztott-e bennünket a szivárvány szépségétől azzal, hogy a fehér fényt színekre bontotta? Dawkins szerint nem. És hogy miért nem? Mert Newton ezáltal jelentősen előmozdította a csillagászatot. Ebben a könyvben ezúttal napjaink „divatos” tudományterületeivel foglalkozik – így a csillagászattal is -, összehasonlítva az emberek azon tulajdonságával, hogy folyton várják és vágyakoznak a csodára. Mely utóbbi pedig a vallás, az istenhit egyik, talán legfontosabb jellemzője, melyet legújabb műveiben erős kritikával illet.

Az Ördög Káplánja ebből a szempontból azonban más stílusú könyv. Ez a mű Dawkins legsikeresebb publikációit fogja össze, szinte minden tudományterületről, mellyel valaha foglalkozott. Tehát az evolúciós biológiától, az informatikán és a terrorizmuson át, a vallásokig, a szokásos provokatív stílusában, azonban egységes világképet nyújtva olvasói számára. A könyv érdekessége pedig az, hogy jóval személyesebb hangvétellű, megszólítja olvasóit, az esszéit egy-egy érdekes történettel fűszerezve azok keletkezésének körülményeiről.

Dawkins sajátos világképe, gondolkodása és stílusa mindvégig visszaköszön műveiben, állandóan szem előtt tartván azt az elgondolását, hogy az ember is a földi élet része, illetve azok a törvények érvényesek rá is, mint bármely más élőlényre. Magyar nyelven kiadott – legfontosabb és legérdekesebb – művei is bizonyítják, mennyire népszerűek provokatív elgondolásai a világ részén.

De ki is ez a Richard Dawkins? Kenyában egy felsőközép-osztálybeli házaspár gyermekeként látta meg a napvilágot, akik már elmondása szerint kiskorában megszerették vele természettudományokat. Így nem véletlen, hogy etológiából doktorált, s jelenleg is tanít az Oxfordi Egyetemen. Közismert, hogy munkahelyére mindig biciklijével jár, amit már többször el is loptak. Háromszor házasodott, egy lánya van, és jelenlegi felesége illusztrálja könyveit. Lalla Wardnak, színésznő feleségének örök barátja a néhány éve elhunyt Douglas Adams mutatta be egy partin. Dawkins imádta a Galaxis Útikalauzt stopposoknak és tollat, pontosabban emailt ragadva vette fel a kapcsolatot az íróval. Hiszi, hogy a művészet és a tudomány egymást kell, hogy inspirálják.

Dawkins sokoldalú jelenség, nem csak az evolúciós elmélet és a mémek nagy rajongója. Szerinte a szebb új világhoz csak is a tudomány vezethet el, és nem valamiféle istenség. Éppen ezért támogat mindent, ami előréviszi ezt a fejlődést, beleértve például a klónozást és az ateizmust. Néhány éve még egy nevét viselő díjat is alapítottak, melyet minden évben egy olyan személy kap, aki sokat tett az ateizmusért. Feltett szándéka, hogy rádöbbsentse végre az emberiséget, hogy "habár beismertük, hogy olyanok vagyunk, mint a majmok, de ritkán realizáljuk igazán, hogy majmok vagyunk".

Dawkins munkássága során fokozatosan jutott el az egyre komplexebb mém-elmélethez és egyben az ateizmushoz is. A „Darwin gyerekének” tartott Oxfordi tudóst

Isten létének megkérdőjelezésével súlyos kritikák érték. Természetesen az ateizmussal lehet egyetérteni, támogatni, vagy éppen teljes mértékben elítélni, és Dawkins-t az ördög ügyvédjének titulálni: ezt mindenkinek magának kell eldöntenie egyéni hitének megfelelően. De a mém-elméletet nem lehet figyelmen kívül hagyni, hiszen sok pszichológiai, társadalom- és természettudományos kérdésre adhat választ még a jövőben.

Magyarul megjelent művei:

Dawkins, R. Az önző gén
Dawkins, R. A hódító gén
Dawkins, R. A vak órásmeister
Dawkins, R. Folyam az Édenkertből
Dawkins, R. A Valószínűtlenség Hegyének meghódítása
Dawkins, R. Szivárványbontás
Dawkins, R. Az ördög káplánja (esszégyűjtemény)

Linkek:

http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins (angol)
<http://www.richarddawkins.lap.hu/>
<http://richarddawkins.net/home> (angol)
<http://www.simonyi.ox.ac.uk/dawkins/WorldOfDawkins-archive/index.shtml> (angol)
<http://www.szabadgondolkodo.hu/goddelusion.pdf>
<http://www.youtube.com/watch?v=UuXpysYEhgA&mode=related&search=> (angol)
http://www.richarddawkins.fw.hu/Az_onzo_gen.html
<http://konyv.uw.hu/dawkins.txt>
<http://www.rubinghscience.org/memetics/dawkinsmemes.html> (angol)
http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_%C3%B6nz%C5%91_g%C3%A9n
<http://xenia.sote.hu/~torlasz/biol-mernok/evolucio/onzo-gen.html>
<http://salmonriver.com/words/bookreviews97/selfish.html> (angol)
http://en.wikipedia.org/wiki/The_Selfish_Gene (angol)
http://commentisfree.guardian.co.uk/sue_blackmore/2006/03/the_selfish_genes_birthday.html (angol)
http://www.richarddawkins.fw.hu/Az_onzo_gen.html
<http://konyv.uw.hu/dawkins.txt>
http://konyv.uw.hu/Richard_Dawkins_A_hodito_gen.txt
<http://terebess.hu/keletkultinfo/rdawkins1.html>
<http://www.darwinnap.hu/konyvajanlat/vak-orasmester.php>
<http://www.darwinnap.hu/konyvajanlat/folyam-az-edenkertbol.php>
<http://www.vincekiado.hu/titles/289.html>
<http://www.darwinnap.hu/konyvajanlat/ordog-kaplanja.php>
<http://www.darwinnap.hu/konyvajanlat/os-meseje.php>
http://konyv.uw.hu/Richard_Dawkins_A_hodito_gen.txt